

ЕВИДЕНЦИАЛНОСТТА В КОРЕЙСКИЯ И В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК – ТИПОЛОГИЧЕСКИ АСПЕКТ¹

Красимира Алексова, Со Ыънг Ким

I. Въведение

Тази работа разглежда проблемите на евиденциалността в корейския и в българския език от типологическата гледна точка. Първоначално в нея се изясняват виждането ни за семантиката на евиденциалността като граматическа категория и проблемът за отношението ѝ с модалността в езика. В третата и четвъртата част се представят конкретните средства за изразяване на евиденциалността в двата езика. Основната цел на изследването е да се посочи мястото на българския и корейския език в типологическата класификация на евиденциалните системи. На този проблем е посветена петата част от настоящата работа.

II. Евиденциалност и модалност

Според нашето разбиране евиденциалността (*медиативността* според терминологията на Ж. Лазар (Лазар 2001), *модусите на изказване на действието* според Г. (Герджиков 1982), *индирективността* според Л. Йохансон (Йохансон 2000:61) представлява езикова категория, при която обвързаността с източника на информацията определя и степента на достоверност на информацията според говорещия субект². Чрез нея не се характеризира пряко онтологическата валидност на действието, изразено чрез глагола, а се дава оценка на съществуващата вече първична оценка за връзката между действието и реалността, т.е. чрез тази категория се дава косвена оценка на отношението действие–реалност (по-подробно вж. Герджиков 1982). Тези разсъждения ни дават основание да причислим евиденциалността към епистемичната езикова модалност. Тук няма подробно да се спиране на множеството мнения за отношението епистемична модалност:евиденциалност. Ще уточним само, че в световната лингвистика съществуват привърженици на следните три основни становища: а) евиденциалността и модалността са в отношение на инклузия, т.е. евиденциалните глаголни категории принадлежат към езиковите средства за изразяване на епистемичната модалност, или обратно – евиденциалността включва епистемични разширения, отнасящи се до достоверността на знанията на говорещия (напр. при Герджиков 1982, Палмър 1986, Фрайзингер 1985, Уилет 1988 и др.), б) че са в отношение на дизюнкция, т.е. евиденциалните категории на глагола не са модални по своята граматическа същност (Айхенвалд 2001, Андерсън 1986, Козинцева 1994 и др.), в) че се намират в отношения на частично припокриване, като то се реализира в рамките на инференциалната евиденциалност (в други евиденциалност (в други терминологични парадигми – при умозаключителните или още

¹ Този текст е четен като доклад на Юбилейната конференция, посветена на 10-годишнината на специалността «Корейстика» в СУ «Св. Климент Охридски», 19 ноември 2004 г., и е под печат.

² За други виждания относно семантиката на евиденциалността вж. напр. Гивон 1982, Чайф, Никол 1986; Генчева 1996; Мелчук 1998; Йохансон, Утас 2000; Айхенвалд 2001; Де Хаан 2001; Диндайл, Тасмовски 2001; Ницолова 2002).

конклузивните форми). В този смисъл се говори за наличие на модализирани евиденциални системи, които са характерни най-вече за езиците от т.нар. в типологията ареал Балкански полуостров и Западна Азия (вж. напр. Ницолова 2002, Плуноян 2001)³.

III. Евиденциалността в корейския език

В корейския език съществува двучленна евиденциална глаголна категория, включваща индикатив и евиденциал ('медиатив' по терминология на Ж. Лазар). Евиденциалът има две употреби: конклузив и ренаратив. При индикатива говорещият съобщава някакъв факт или събитие, при които липсва субективна оценка на говорещия и които се характеризират с признака 'обективност'. В случая информацията е немаркирана по признака 'субективност' и по признака 'преизказност'. Например:

(1) bi-ga o-n-da.
дъжд-ЧП⁴ вали-СВ-АС
(Вали дъжд.)

Евиденциалността с нейните две семантични стойности - конклузив и ренаратив, се изразява с глаголният суфикс **-deo-**. С помощта на конклузивни изказвания говорещият означава, че тази информация е получена чрез абдукция на говорещото лице. При конклузивна информацията за действието е субективна и източникът ѝ е самият говорещ.

В корейски конклузивът се образува чрез суфикса **-deo-**, който предимно се употребява в разговорната реч. Суфиксът **-deo-** се прибавя към глаголна основа. Маркерите за хонорификация и за време се намират пред **-deo-**, а финалният асертивен суфикс е след него. Най-общо редът на глаголните суфикси е следният:

'хонорификатив + маркер за време + -deo- + финален асертивен суфикс (-la, -kun⁵, -nya)'

Евиденциалният суфикс **-deo-** се използва предимно с второ или трето глаголно лице и е много рядка в 1 лице, ед. ч.

(2) pae-ga wae geuleun mal-eul hae-ss-deo-la?
аз-ЧП защо такъв реч-ЧД прави-МВ-deo-АС
(Защо съм казал такива неща?)

Изказване (2) има конклузивно значение за преоценка от говорещия на факти и събития в миналото.

В зависимост от времето на глагола, контекста и ситуацията **-deo-** може да има няколко употреби. Когато времето на глагола с **-deo-** е сегашно, се наблюдават следните три случая. В първия случай има директна перцепция или друг вид

³ За различните мнения относно отношението евиденциалност/модалност вж. още Де Хаан 2001, Ницолова 2002 и Алексова 2003.

⁴ Съкращения: ЧП - частица за подлог, ЧД – частица за допълнение, ЧМ – частица за място, СВ - маркер за сегашно време, МВ – маркер за минало време, АС – асертив.

⁵ Модалният суфикс 'kun' изразява изненада на говорещия и показва, че информацията е нова. Той е независим от евиденциалния суфикс '-deo'.

непосредствено сетивно възприемане на информация в миналото, като говорещият предава тази вече възприета информация с глагол в сег. вр. със суфикс *-deo-*.

(3) ai-ga hakkyo-e ga-deo-la.

дете-ЧП училище-ЧМ отива-deo-AC

(Аз видях, че детето отива на училище.)

Самото действие – отиване на училище, е започнало в миналото, може да е приключило или да не е приключило в акта на комуникацията. Актът на възприемането на действието от актуалния говорещ е също в миналото. Съобщаването на действието съвпада с акта на комуникацията и глаголт е в сегашно време със суфикс *-deo-*. Ето още няколко примера:

(4) jusa-ga areu-deo-la

Инжекция-ЧП боли-deo-AC

(Когато ми биха инжекция, ме болеше. Сега ти го съобщавам.)

(5) Sumi-ga polae-leul jal ha-deo-la.

Суми-ЧП песен-ЧД добре пее-deo-AC

(Аз чух как Суми пях хубаво. Сега ти го съобщавам.)

Можем да онагледим разсъжденията си за момента на перцепцията, момента на действието и акта на комуникация, чрез следната схема:

Д(действие)

(~ ~ ~ ~ ~) □ ~ ~ ~ ~ (~ ~ ~ ~)

-----◆-----Δ-----
МП АК

(МП=момент на перцепция или друго сетивно възприемане, АК=акт на комуникация)

Подобен тип употреби на евиденциалността И. Мелчук назовава ‘експериментив’ (Мелчук 1998:199).

Суфиксът *-deo-* в комбинация с глаголна форма в сегашно време обаче може да означава бъдещо действие, но само ако в изказването присъства наречие за бъдеще време. Тази употреба е доста ограничена и рядка. Тогава значението на изказването е преизказно или конклузивно – различаването им става в контекста и в конкретната ситуация, например:

(6) sumi-neun naeil Pari-e ga-deo-la.

Суми- утре Париж-ЧМ отива-deo-AC

(Утре Суми е щяла да заминава за Париж. // Утре Суми щяла да заминава за Париж.)

Източникът на информацията може да е самият говорещ или трето лице в зависимост от дадената ситуация. Това изказване може да се тълкува по два начина:

1) Явно / По всичко личи / Видно е и под., че Суми е щяла да заминава за Париж. - конклузив

2) Такива слухове чух, някой ми каза и под., че Суми щяла да заминава за Париж. - ренаратив

Когато *-deo-* се употребява с маркера за минало време, може да предава две различни евиденциални стойности – конклузив и ренаратив.

(7) bi-ga wa-ss-deo-la. (конклузив)

дъжд-ЧП вали-МВ-deo-AC

(Валяло е дъжд.)

В примера говорещият предава собствена информация, която е получил след извеждането на заключения чрез различни улики или следи от действието. Суфиксът **-deo-** обаче може да изрази и ренаративност:

(8) ai-ga hakyo-e ga-ss-deo-la. (конклузив, ренаратив)
дете-ЧП училище-ЧМ отива-МВ-deo-АС

(Видно е/ По всичко личи и т. н., че детето е отишло на училище. // Майка му ми съобщи, че детето отишло на училище.)

Предаваната информация за действието може да бъде чужда или субективна. Ако някой е казал на говорещия, че детето е отишло на училище, информацията ще бъде чужда. Тя не се подлага на допълнителна субективна оценка, а изречението се превежда на български с ренаратив - 'Детето отишло на училище'. Когато източникът на изказването е говорещият, значението му съвсем различно. Говорещият не предава чуждо мнение за фактите, а е стигнал сам до извода.

Когато суфиксът **-deo-** се прибави след суфикса за бъдеще време и предположение **-gess-**, **-gessdeo-**, може да изразява конклузивност.

(9) bi-ga o-gess-deo-la.
дъжд-ЧП вали-gess-deo-АС

(Щяло е да вали. – бѳд. вр. конклузив)

В примера говорещият стига до собствено заключение, че ще вали, използвайки различни фактори (напр. облачно време, гърмене), и го предава.

Суфиксът **-deo-** в комбинация с **-gess-** не може да означава ренаративност, тъй като **-gess-** е суфикс за бъдеще време и за предположение, напр.:

(10) Kalina-ga got sijipga-gess-deo-la.
Калина-ЧП скоро омѳзва се-gess-deo-АС

(Калина е щяла скоро да се омѳзва.)

В примера източникът на информацията е самият говорещ. Говорещият прави заключения върху фактите от действителността и ги съобщава на слушателя. Може да се преведе на български с 'Калина е щяла скоро да се омѳзва'.

В корейския език евиденциалността и адмиративността се изразяват с различни суфикси, както стана ясно от предишна наша публикация (Ким, Алексова 2003). Адмиративният суфикс следва евиденциалния в структурата на думата.

IV. Евиденциалността в българския език

Българският език притежава четиричленна евиденциална глаголна категория ('модус на изказването на действието' у Г. Герджиков (Герджиков 1982). Категорията е изградена върху признаците 'преизказност' (предаване на чужда информация за действието) и 'субективност' (субективно отношение към предаваната информация). С индикатива (тестимониал у Г. Герджиков), немаркиран и по признака субективност, и по признака преизказност ('непреизказност, несубективност'), говорещият предава непосредствена, несубективна информация, ангажирайки се напълно с нейната достоверност и обективност, напр.:

(11) *Когато Петър влезе, Иван четеше.*

С конклузива ('непреизказност, субективност') говорещият представя субективното си отношение към достоверността на изказването, информирайки адресата, че се касае за собствено умозаключение, извод, обобщение за достоверността на фактите и събитията.

(12) Явно/Видно е/ По всичко личи и т.н., че когато Петър е влязъл, Иван е четял.

С ренаратива ('преизказност, несубективност') актуалният говорещ предава в изказването си чужда информация, която не подлага на допълнителна субективна оценка и в този смисъл отговорността за достоверността на информацията принадлежи на автора на първичното изказване. В този случай по-точно е да се говори за частично ангажиране на актуалния говорещ с достоверността на информацията, тъй като той не се изразява съмнение или недоверие в достоверността на информацията, но и не гарантира напълно за нея.

(13) Когато Петър влязъл, Иван четял. (Така ми съобщиха Асен/такива слухове чух и под.)

С инвертитатива (дубитатива у Куцаров 1994, Р. Ницолова 2002) ('преизказност, субективност') актуалният говорещ не само препредава чужда информация за действието, но я подлага на субективна оценка, изразявайки съмнение, несъгласие, недоверие към истинността на първичното изказване.

(14) Когато Петър бил влязъл, Иван бил четял. (Така ми съобщиха Асен/така чух да се говори, но аз не вярвам, съмнявам се в достоверността на казаното.)

Можем да кажем, че при трите субкатегории (конклузива, ренаратива и инвертитатива) става въпрос за опосредстваност на оценката за предаваната информация. Този извод ни е необходим, за да можем да сравним евиденциалните системи в двата езика, обект на изследване в тази работа.

Формите на косвените евиденциални субкатегории се употребяват с различна честота в трите глаголни лица – най-често в 3л., ед.ч. и 3 л., мн.ч., което обаче не изключва употреби в 1 и 2 л.:

(15) Явно съм заспал и съм бутнал чашата – килимът до мене е мокър. (конклузивен аорист)

(16) Заспал съм според Иван и съм бутнал чашата. (ренаративен аорист)

(17) Ами, ами, заспал съм бил и съм бил бутнал чашата. Не е възможно да съм аз, не вярвам на думите на Иван. (инвертитативен аорист)

И четирите евиденциални субкатегории притежават всички глаголни времена⁶ в българския език. На таблица 1 в приложението са дадени формите, като ясно личи неутрализирането в косвените евиденциални субкатегории на опозицията между директните времена (директно ориентирани към момента на говореното) и индиректните времена (ориентираните към миналия момент). Това е причината за съвпадението на формите при четири двойки времена, като не става дума за случай на омонимия, а за бидетерминативност (вж. за повече Алексова 2004). Освен това съвпадат формите за 1 и 2 л., ед.ч. и мн.ч. на конклузива и ренаратива, което също е случай на бидетерминативност. Различаването им става благодарение на контекста и ситуацията.

⁶ Според мнението на някои автори сегашно време и бъдеще време нямат конклузивни форми (вж. Ницолова 2002).

Образуването на формите на косвените евиденциални субкатегории е отдавна описано явление (напр. Герджиков 1982: 236-237). Формите са аналитични и включват най-малко един спомагателен глагол и имперфектно или аористно причастие (вж. таблица 1 и 2). Интересни разлики съществуват във функционирането и на четирите евиденциални субкатегории в плана на миналото и в плана на неминалото, тъй като в плана на миналото от съществено значение при употребата им е опозицията свидетел/несвидетел на действието. Трябва да подчертаем, че преизказването не трябва да се отъждествява с несвидетелска позиция на актуалния говорещ, тъй като той може да е свидетел, но да предава чуждо мнение за фактите, напр.

(18) *Петър взел диска според Иван. Аз също бях там, но не видях Петър да взема диска.*

Употребите на четирите евиденциални субкатегории са в зависимост и от типа на речевия акт, и от комуникативния статус на изказването. Наблюдават се и различни неутрализации в подчинените изречения в зависимост от семантиката на предиката в главното изречение и т.н.. Тези въпроси (вж. повече у Герджиков 1977, Куцаров 1984, Ницолова 2002) не могат да бъдат включени в обема на едноединствено изследване, затова тук няма да бъдат обект на наблюдение.

Необходимо е обаче от гледна точка на съпоставката, която правим, да споменем една от специфичните емоционално експресивни употреби на конклузива в българския език – т.нар. адмиратив⁷, напр.

(19) *Танчо. Стойте малко бре, да му са порадвам на човека, ей, доживяхме... (И млъкна. Взира се в лицето му, усмихва се широко и разперва ръце.) Бай Гавриле! Ама ти ли си бил... ааа, гледай чудо! (И пак още по-буyno го прегръща.)* (Н. Русев)

Поради експресивния характер на изненадващата констатация, извод, обобщение, което говорещият прави за неочаквания от него статус на фактите от действителността, може да изпадне спомагателният глагол *съм* в 3 л. ед.ч. и мн.ч., но може и да не изпадне, срв.

(20) //леле:/ *т'а се е билà завр'ала тука// това е личната ми карта//* (разговорна реч)

(21) *Значи, это за какво бил дошъл Макар!* (М. Шолохов) (Примерът от Куцаров 1984:70.)

Адмиративните употреби на конклузива са разпространени във всички глаголни времена, с изключение на бъдеще предварително и бъдеще предварително в миналото, за които не са открити конкретни примери.

В българския език категорията 'евиденциалност' се е оформила през среднобългарския период. Тя не е възникнала като четиричленна – първоначално това са били транспонирани употреби на перфекта вместо аориста при разказ за минали събития или при субективно възстановяване, извод, заключение за факти от миналото. (Това е причината за съвпадението на формите на индикативния аорист

⁷ Спорен е въпросът за граматическия статус на адмиратива в българистичната литература: според някои учени адмиративът в българския език е употреба на перфекта, според други е транспозиция на преизказните форми, според трети – изявителни форми, омонимични с преизказните и т.н. (вж. прегледа у Алексова 2003).

и конклузивния перфект, което е случай на бипартиципалност.) След това са се развили перфектоподобни форми за всички времена, като с тях се е изразявало и собствено умозаклучение, и преизказване – т.е. съществувал е само една маркирана евиденциална субкатегория – опосредствана (която Ж. Лазар нарича ‘медиатив’). Такова е положението в корейския език, а и в албанския, в тюркските и в много други езици от типа А2. На следващия етап от процеса на установяване на евиденциалната система в българския език се разграничават конклузива от ренаратива, като конклузивът задържа глагола *съм* в 3 л., ед.ч. и 3 л., мн.ч., а в ренаратива той отпада. Едва след това възниква дубитативът, като към ренаратива се прибавя още една преизказна форма на *съм* – *бил*.

В рамките на глаголната парадигма евиденциалността взаимодейства по специфичен начин с хиперкатегорията ‘време’ и с категорията ‘залог’: в рамките на опосредстваните модуси се подлага на парадигматическа неутрализация темпоралната опозиция индиректност/директност (за което вече стана дума), а в двойно маркирания страдателен залог става се неутрализира опозицията неперфектни/перфектни времена (вж. таблици 1 и 2). Тези неутрализации са реализации на принципа на компенсацията в езика и има строги семантични основания дадена опозиция от темпоралната система да се неутрализира точно в рамките на даден маркиран член на друга категория – на залога или на евиденциалността (вж. по този въпрос Герджиков 1982).

V. Мястото на корейския и българския език в типологията на евиденциалните системи

За да открием мястото на корейския и българския език в общата типология на езиците според граматикализацията на евиденциалността, сравнихме множество изследвания. Например А. Айхенвалд предлага доста подробна типологическа схема⁸, в която българският и корейският език попадат в едни и същи тип, наречен А2 – системи, изградени от два признака. При тях противопоставянето е опосредстваност (non-firsthand) срещу всичко друго. Тази опосредстваност покрива широко семантично поле според А. Айхенвалд: несвидетелство, слухове, умозаклучение. Именно този тип системи Ж. Лазар нарича “медиатив” (Лазар 2001). Към типа А2 езици принадлежат още албанският, турският, гагаузският,

⁸ Ето типологическата класификация на Ал. Айхенвалд: *системи с два признака* – А1. Свидетелство/несвидетелство, А2. Опосредстваност (non-firsthand) срещу всичко друго, А3. Преизказване срещу всичко друго; *системи с три признака* – В1. Визуална информация, умозаклучение, преизказване, В2. Визуална информация, невизуална информация, умозаклучение; В3. Невизуална сензорна информация, умозаклучение, преизказване; *системи с четири признака*: С1. Визуална информация, невизуална сензорна информация, умозаклучение и преизказност; С2. Визуална информация, умозаклучение въз основа на последиците, неспецифицирано умозаклучение, преизказност; С3. Невизуална сензорна информация, умозаклучение, умозаклучение на базата на опит в подобни ситуации; С4. Визуална информация, умозаклучение, преизказване (secondhand), препреизказване (thirdhand); *системи с пет признака* – D1. Визуална информация, невизуална сензорна информация, умозаклучение, допускане, преизказване; *системи, съдържащи няколко евиденциални подсистеми*: Е1. Свидетелство/несвидетелство и преизказване срещу всичко друго (т.е. А2 + А3); Е2. Свидетелство/несвидетелство и преизказване (А1 + А3); Е3. Преизказване, визуална спецификация, директно умозаклучение, умозаклучение на базата на опита; Е4. Свидетелство/несвидетелство, преизказване, “очевидност” (Айхенвалд 2001).

таджикският, азербайджанският, западният арменски, както и абхазкият, ненетският, юкагирският, а и някои от угро-финските езици – напр. мансийски, някои от атабасканските езици – харе, като и др., а също и китайско-руският пиджин (Айхенвалд 2001:§2.1.–§2.1.6.). Веднага прави впечатление допуснатата неточност – тук не става въпрос за два признака, а за един с неговите две стойности. Освен това българският език има четиричленна евиденциална система, изградена върху два признака всеки с по две стойности (положителна и отрицателна). Нелогично е българският да попадне в една група с езици, които имат действително две субкатегории, различаващи се по един признак, както е в описаните по-горе езици. При тях признакът е ‘опосредстваност на информацията’, а маркираният член на категорията може да има различни контекстуални употреби: умозаклучение, недоверие, учудване и под. Авторката включва погрешно българския език в тази група, следвайки твърде спорните данни и интерпретации на В. Фридман (вж. напр. Фридман 1986).

Според виждането ни съществуват два типа евиденциални системи, различаващи се по степента на семантична обобщеност на граматикализирания признак: с висока степен на семантична обобщеност - както при езиците от Югоизточна Европа и Западна Азия - т. нар. балкано-западноазиатски типологически ареал) (вж. Генчева 1993, Лазар 1999, Ницолова 2000), и по-висока степен на конкретизирана морфологизация според начина на придобиване на информацията (най-вече в индианските езици – вж. Айхенвалд 2001a: §3.5, Андерсън 1986, Барнс 1984). От своя страна тези евиденциални системи могат да бъдат субкласифицирани по втори признак брой на субкатегиите, а след това всеки от получените подкласове да бъде поделен според спецификата на евиденциалното значение (преизказване, свидетелство, канал на възприемане на информацията, умозаклучение – пряко или на база на опита и т.н.). Като следващи класификационни критерии могат да се приложат начинът на изразяване или произходът на категорията. За нуждите на настоящото изследване е достатъчна следната най-обща типологическа схема:

1. Когато евиденциалността има по-висока степен на семантична обобщеност.
 - 1.1. При четиричленна организация (напр. българския език).
 - 1.2. При двучленна организация (напр. езиците от A1, A2, A3 при A. Айхенвалд, като тук е и корейският език).
2. Когато евиденциалността има по-висока степен на конкретизирана морфологизация според начина на придобиване на информацията (най-вече в индианските езици – по класификацията на A. Айхенвалд това на B, C и D системите).

V. Изводи

Направените наблюдения върху семантиката, състава и организацията на категорията ‘евиденциалност’, както и върху начина ѝ на изразяване в корейския и българския език ни доведоха до няколко извода:

1. И корейският, и българският език принадлежат към първата група езици от нашата типологическа схема – с по-висока степен на семантично обобщение. Но

докато в корейския признакът, върху който се организира категорията, е един – “опосредстваност на информацията” (още – медиативност), чиито контекстуални употреби са конклузивът и ренаративът, то в българския език евиденциалната система се изгражда върху противопоставянията на два признака, в резултат на което са налице четири самостоятелни субкатегории: индикатив, конклузив, ренаратив, дубитатив.

2. В корейския език евиденциалността се изразява със суфикс, който обикновено заема петата позиция сред вербалните суфикси – между суфиксите, отнасящи се до спецификата на действието, и финалния суфикс, обвързан с комуникативното взаимодействие. В българския език евиденциалността произхожда от перфекта, като това е характерно за евиденциалните системи от типологическия ареал Балкански полуостров – Западна Азия. Евиденциалните глаголни форми са аналитични и включват поне един спомагателен глагол и минало причастие (свършено или несвършено деятелно, а в пасив - страдателно).

3. В българския език адмиративът е специфична емоционално-експресивна употреба на конклузива, докато в корейския език адмиративът е самостоятелна категория, която може да се комбинира с евиденциалните маркери. В този случай адмиративният суфикс *-kun-* стои след евиденциалния в структурата на думата⁹.

4. И в двата езика евиденциалността взаимодейства по специфичен начин с категориите ‘време’, ‘наклонение’ и ‘лице’. И в българския, и в корейския език евиденциалността има всички глаголни времена, но употребите в плана на миналото и на неминалото имат своята специфика. В корейския език в сегашно време евиденциалният суфикс може да означава директна перцепция или друг вид сетивно възприятие в изказване, в което говорещият предава свои предишни наблюдения, чувства; в минало време *-deo-* може да има конклузивни и ренаративни употреби, но в бъдеще време има само конклузивни. В корейския език евиденциалният суфикс в 1 л. ед.ч. се употребява с конклузивно значение, докато за българския език са възможни конклузивни, ренаративни и дубитативни форми в 1 л. ед.ч. И в двата езика в императива и в кондиционала не може да има евиденциални форми.

Тази работа е само част от богатата проблематика, свързана с евиденциалните системи в българския и корейския език, и би трябвало да се разглежда като начало на обширно съпоставително изследване.

Библиография

Айхенвалд 2001: Aikhenvald, A. Position Paper for International Workshop "Evidentiality", 6-th - 11-th August 2001, Melbourne, La Trobe University, RCLT - <http://www.latrobe.edu.au/rclt/>

⁹ За повече информация относно адмиратива в корейския и българския език вж. Ким, Алексова 2003.

- Айхенвалд, Диксън 2003: Aikhenvald, Al., Dixon, R. *Studies in Evidentiality. Typological Studies in Language*, 54. John Benjamins Publishing Company, 2003.
- Алексова 2003: Алексова, Кр. Епистемична модалност – евиденциалност – адмиратив. - В: Материали от Седмите национални славистични четения. София, 22-24 април 2004 г., (под печат).
- Алексова 2004: Алексова, Кр. Бипартиципалност – омонимия – бидетерминативност в българската глаголна система. – В: Осма конференция на Факултета по славянски филология, СУ “Св. Климент Охридски” на тема “Политики на различieto, езици на близостта, 1 – 2 юли 2004, (под печат).
- Андерсън 1986: Anderson, Lloyd. *Evidentials, Path of Change, and Mental Maps: Typologically Regular Asymmetries*. – In: Chafe, W. and J. Nichols, eds., *Evidentiality: The Linguistic Coding of Epistemology. Advances in Discourse Processes*, vol. XX, Norwood – New Jersey, Ablex Publishing Corporation, pp. 273–312.
- Барнс 1984: Barnes, J. *Evidential in the Tuyuca Verb*. – In: *International Journal of American Linguistics* 50, 1984, pp. 255–271.
- Генчева 1996: *L’Enonciation médiatisée*. (Editeur Zl. Guéncheva.) Louvain–Paris: Editions Peeters, 1996.
- Герджиков 1977: Герджиков, Г. Една специфична глаголна категория в съвременния български език. (Категорията “ангажираност на говорещия с изказването на действието”). – В: Годишник на Софийския университет, Факултет по славянски филологии, т. 69, 2, 1977, с. 5–68.
- Герджиков 1984: Герджиков, Г. *Преизказването на глаголното действие в българския език*. София: Наука и изкуство, 1984.
- Гивон 1982: Givón, T. *Evidentiality and Epistemic Space*. In: *Studies in Language* 6.1., 1982, pp.23–49.
- Де Хаан 2001: De Haan, Ferdinand. *Evidentiality and Epistemic Modality*. – <http://www.unm.edu/~fdehaan/evidempi.html>
- Диндайл, Тасмовски 2001: Dendale, P., Tasmowski, L. *Introduction: Evidentiality and Related Notions*. – In: *Journal of Pragmatics* 33 (3), 2001, pp. 339–348.
- Йохансон, Утас 2000: *Evidentials: Turkish, Iranian and Neighbouring Languages*. (Lars Johanson, Bo Utas Eds.), Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 2000.
- Ким, Алексова 2003: Kim, So Yong, Aleksova, Kr. *Mirativity in Korean and Bulgarian*. – In: *Bulgaria, Korea, Central and East Europe – Humanities and Social Science. (The Third International Academic Conference of KACEES)*, Sofia-Seoul, 2003, pp. 87-103.
- Козинцева 1994: Козинцева, Н. А. Категория эвиденциальности (проблемы типологического анализа). – В: *Вопросы языкознания*, №3, 1994, с. 92–104.

- Куцаров 1994: Куцаров, Ив. Едно екзотично наклонение на българския глагол. София: Университетско издателство “Св. Климент Охридски”, 1994.
- Лазар 2001: Lazard, G. On the Grammaticalization of Evidentiality. In: *Journal of Pragmatics* 33, 2001, pp. 359-367.
- Мелчук 1998: Мельчук, И. А. Курс общей морфологии. Том II. Москва – Вена: Языки русской культуры, Wiener Slawistischer Almanach, Издательская группа “Прогресс”, 1998.
- Ницолова 2002: Ницолова, Р. Модализованная эвиденциальная система болгарского языка. (под печат).
- Палмър 1986: Palmer, F. Mood and modality. Cambridge: Cambridge University Press, 1986.
- Seo 1996: Seo Jung-ju. Korean Grammar. Hanyang University Press, 1996.
- Уилет 1988: Willet, Th. A Cross-Linguistic Survey of the Grammaticalization of Evidentiality. – In: *Studies in Language*, 1988, 12, pp. 51–97.
- Фрайзингер 1985: Frajzyngier, Z. Truth and the Indicative Sentence. – In: *Studies in Language* 9, 1985, pp. 243–254.
- Фридман 1986: Friedman, V. Evidentiality in the Balkans: Bulgarian, Macedonian, and Albanian. – In: *Evidentiality: The Linguistic Coding of Epistemology*. (Chafe, W. and J. Nichols, eds.). *Advances in Discourse Processes*, vol. XX, Norwood – Ney Jersey, Ablex Publishing Corporation, 1986, pp. 168–187.
- Чайф, Никол 1986: *Evidentiality: The Linguistic Coding of Epistemology*. (Chafe, W. and J. Nichols, eds.). *Advances in Discourse Processes*, vol. XX, Norwood – Ney Jersey, Ablex Publishing Corporation, 1986.
- Чанг 1996: Chang, In-bong. Représentation médiate d'un suffixe verbale, -teo-, en Coréen contemporain. - In: *L'Enonciation médiatisée*. (Editeur Zl. Guéncheva.) Louvain–Paris: Editions Péeters, 1996, p. 183-194.

Приложения
Таблица 1: ЕВИДЕНЦИАЛНОСТ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

Време	ИНДИКАТИВ	КОНКЛУЗИВ	РЕНАРАТИВ	ДУБИТАТИВ
Сегашно време	чета, четеш, четé	четял съм, четял си, четял е	четял съм, четял си, четял	бил съм четял, бил си четял, бил четял
Имперфект	четях, четеше, четеше			
Аорист	четох, чéте, чéте	чел съм, чел си, <u>чел е</u>	чел съм, чел си, чел	бил съм чел, бил си чел, <u>бил чел</u>
Перфект	чел съм, чел си, <u>чел е</u>	бил съм чел, бил си чел, бил е чел	бил съм чел, бил си чел, <u>бил чел</u>	няма (поради наличие на <i>бил</i> в ренаративната форма)
Плусквам-перфект	бях чел, беше чел, беше чел			
Бъдеще време	ще чета, ще четеш, ще чете	щял съм да чета, щял си да четеш, щял е да чете	щял съм да чета, щял си да четеш, щял да чете	щял съм бил да чета, щял си бил да четеш, щял бил да чете
Бъдеще в миналото	щях да чета, щеше да четеш, щеше да чете	нямало е да чета нямало е да четеш нямало е да чете	нямало да чета, нямало да четеш нямало да чете	нямало било да чета нямало било да четеш нямало било да чете
Бъдеще предвари-телно	ще съм/бъда чел, ще си/бъдеш чел, ще е/бъде чел	щял съм да съм/бъда чел, щял си да си/бъдеш чел, щял е да е/бъде чел	щял съм да съм/ бъда чел, щял си да си/бъдеш чел, щял да е/бъде чел	щял съм бил да съм чел щял си бил да си чел щял бил да е чел
Бъдеще предвари-телно в миналото	щях да съм/бъда чел, щеше да си/бъдеш чел, щеше да е/бъде чел	нямало е да съм чел нямало е да си чел нямало е да е чел	нямало да съм чел, нямало да си чел, нямало да е чел	нямало било да съм чел нямало било да си чел нямало било да е чел

Таблица 2: ЕВИДЕНЦИАЛНИ ФОРМИ В СТРАДАТЕЛЕН ЗАЛОГ (български език)

Време	Индикативни деятелни форми	Индикативни причастнострадателни форми	Конклузивни причастнострадателни форми	Ренаративни причастнострадателни форми	Дубитативни причастнострада-телни форми
Сегашно време	мия, миеш, мие	мит съм, мит си, мит е <u>За сегашно още - бъда</u>			
Перфект	мил съм, мил си, мил е	мит и <i>бивам</i> мит според академичната граматика	бил съм мит бил си мит	бил съм мит бил си мит	
Аорист	мих, ми, ми	бях /бидох мит беше/ биде мит беше/биде мит	бил е мит били сме мити били сте мити	бил мит били сме мити били сте мити били мити	
Импер-фект	миех, миеше, миеше	бях мит, беше мит, беше мит <u>За мин несв още - бивах</u> мит, биваше мит, биваше мит - според академичната граматика	били сте мити !!!! В <u>ед.ч.</u> се мени и по род - напр. била съм мита, била си мита, било си мито, била е мита, било е мито	!!!! В <u>ед.ч.</u> се мени и по род - напр. била съм мита, била си мита, било си мито, била мита, било мито	
Плусквам-перфект	бях мил, беше мил, беше мил				
Бъдеше време	ще мия, ще миеш, ще мие	ще съм/бъда мит ще си/бъдеш мит ще е/бъде мит	щял съм да съм/бъда мит щял си да си/бъдеш мит щял е да е/бъде мит	щял съм да съм/бъда мит щял си да си/бъдеш мит щял да е/бъде мит	щял съм бил да съм мит щял си бил да си мит щял бил да е мит
Бъдеше предвари-телно	ще съм/бъда мил, ще си/бъдеш мил, ще е/бъде мил	ще сме/бъдем мити ще сте/бъдете мити ще са/бъдат мити	щели сме да бъдем мити щели сте да бъдете мити щели са да бъдат мити	щели сме да сме/бъдем мити щели сте да сте/бъдете мити щели да са/бъдат мити	щели сме били да сме/бъдем мити щели сте били да сте /бъдете мити щели били да са/бъдат мити
Бъдеше в миналото	щях да мия, щеше да миеш, щеше да мие	щях да съм/бъда мит щеше да си/бъдеш мит щеше да е/бъде мит	!!!! В <u>ед.ч.</u> се мени и по род - напр. щяла съм бъда мита, щяла си да бъдеш, щяла е да бъде мита, щяло е да бъде мито	!!!! В <u>ед.ч.</u> се мени и по род - напр. щяла съм бъда мита, щяла си да бъдеш, щяла да бъде мита, щяло да бъде мито	мити
Бъдеше предвари-телно в миналото	щях да съм/бъда мил, щеше да си/бъдеш мил, щеше да е/бъде мил				